

Från handkärra till brandbil

Referat efter föredrag vid årsmötet 2024 med Värmlands Brandhistoriska Klubb

Med hjälp av gamla handböcker och diverse regler kan vi beskriva hur släckmateriel tagits fram till brandplatsen genom åren. Viss oro noteras när äldre och vana transportsätt förnyades.

Teckning från brand i Härnösand 1877

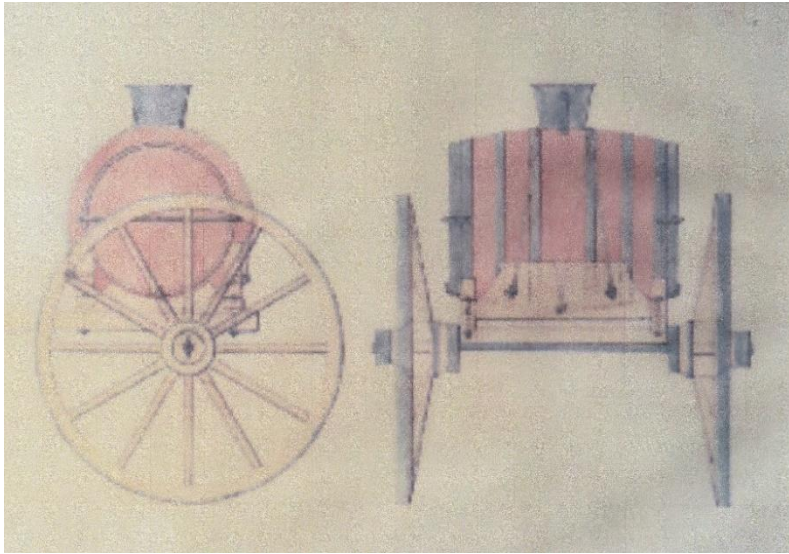
I Karlstads brandordning från 1718 stadgades att vid brand skulle samtliga åkare tillkallas för att skaffa fram hästar, släpor samt kärror med tunnor eller kar. På sommaren skulle åkare och de som har skjutstjänst ständigt ha tre hästar i beredskap.

Om eldsvåda uppstod när hästarna gick ute skulle åkare och de som var anlitade att framföra vatten få ta de hästar de kunde komma över, i staden och på markerna, för att sätt dem i arbete.

Detta skulle göras skyndsamt. Tre man skulle driva på och se till att hästarna kom fram utan hinder. Vid behov fick de anlita fler att köra och ta fram flera kar. Vid en brand vid torget i Karlskoga (1903) hämtade till exempel ett 40-tal hästar vatten från Möckeln.

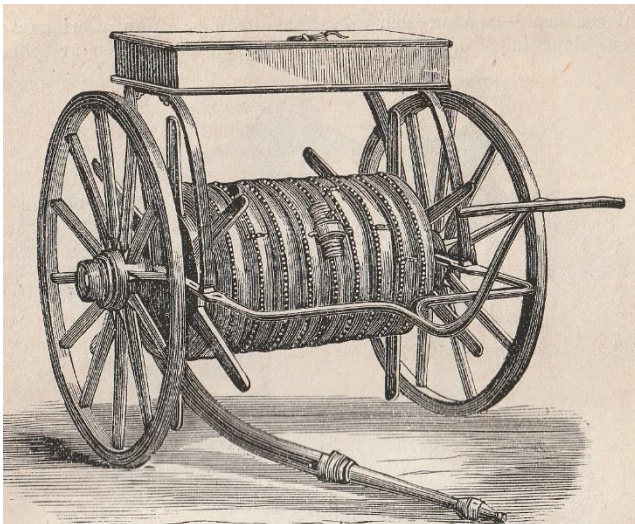
Körvattentunnor skulle rymma 230-310 liter och vara av stälpmodell, hängande på axel så att den enkelt kunde tömmas i ett 75 cm högt. Den skulle ha lock (hälften fast och hälften med gångjärn) för att öppna vid i- och urtappning.

Dragvattentunnor skulle rymma 75-80 liter och ha handtag på sidorna och anbringad på kärran så att den lätt kunde lyftas för fyllning och tömning. Tunnor med rymd av högst 100 liter fick användas men de borde vara av stälpmodell som en körvattentunna och ha lock.

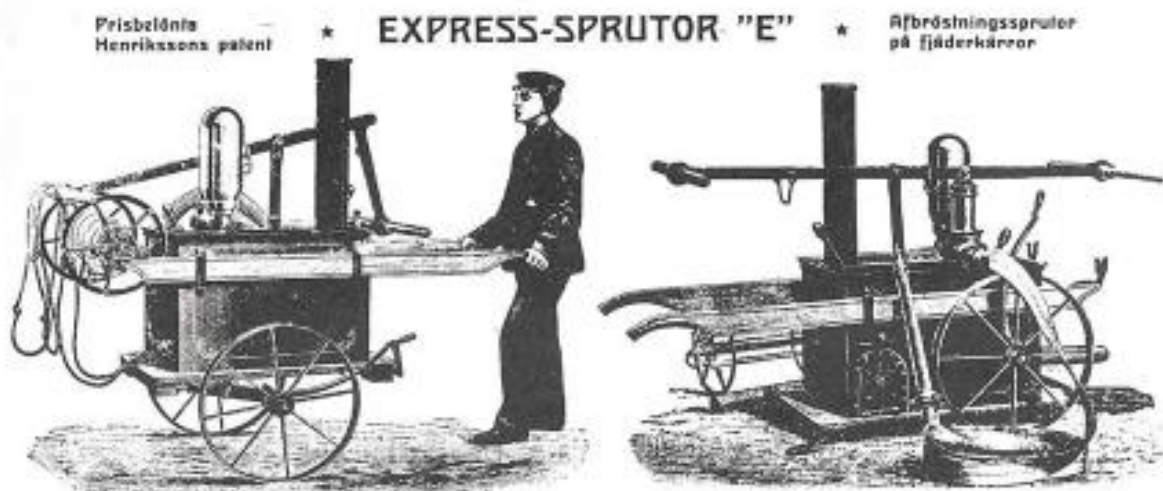

Vattenledningar byggdes och blev ett stort framsteg. Det var försäkringskrav och en brand kunde därefter bekämpas utan pumpar på plats.

Slangkärror användes även till modernare slang av linne. Ibland var kärror fäst bakpå en brandbil.

De redskap som brandmännen i Arvika hade till förfogande var dragkärror. Kärrorna var tungt lastade och gatorna i allt annat än fullgott skick. Oftast var det uppförsbacke. Det kunde dröja ända till en halvtimme från larm tills de tunga kärrorna kom fram och huset hann brinna ned. Efter inflyttningen i den nya polis- och brandstationen fick kåren två hästar till sitt förfogande. En stod på stall medan den andre gick i stadens körslor. Nattetid stod båda hästarna till förfogande. 1924 beslutades att sälja hästarna och köpa en bil. (Arvika, köpingen och staden)

För att lättare komma fram i djup snö användes medar – även om de var lika smala som hjulen var de längre och fördelade vikten på större yta än hjulen. En sådan kärre och par medar finns att se i Spruthuset.

Brandbilar anskaffades med viss tvekan – exempel ur Linköpings brandkårs årsberättelser

1915. Brandkårens fyra hästar har efter kårens automobilisering blivit obehövlige och sålda. Erfarenheterna har dock visat behov av att fortfarande, vid vissa tillfällen, ha åtminstone ett par hästar uppställda på brandstationen,

1917. Hästar har under tiden 9-25 januari varit erforderliga. Man klarade sig utan hästar tack vare bättre gatuhållning. Men så länge man riskerar ett halvmeterdjupt snötäcke blir man inte fullt oberoende av hästar.

1918. Hästar har på grund av snöförhållanden varit erforderliga ungefär samma tid som 1917.

1919. Hästar ha ej under året på grund av snöförhållanden behövt uppställas på brandstationen.

Gatubelysning

I 1904 års brandordning för Kristinehamn stadgades bland annat; Inträffar eldsvåda nattetid skola gatlyktorna hållas tända nära brandplats och vattenhämtningsställe samt på den väg som vattentransporten går. Belysning med ljus eller lampor i fönstren skall vara tända så länge eldsvåda under mörkret fortsätter.

Att lära brandmän köra bil

Eleven skulle först köra med bakhjulen upplyftade och med instruktioner;

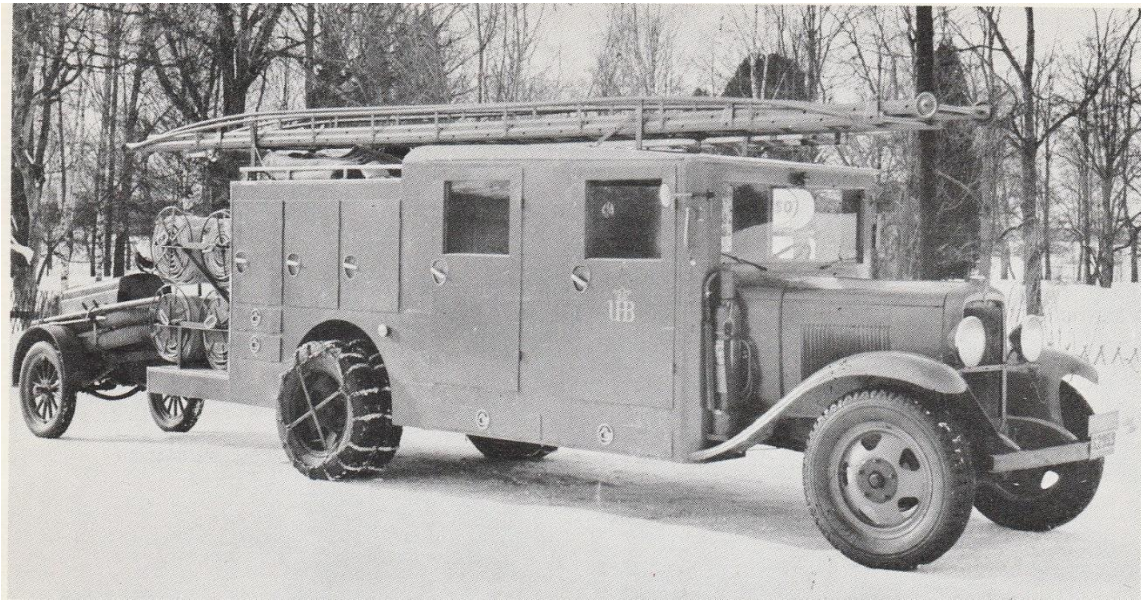
Växling; Urtrampning och spaken införs i det ena hastighetsläget efter den andra.

Bromsövning; För att känna var de finns och den kraft som behövs.

Start; Kontrollera först att bensin finns i förgasaren. Gasregulatorn ska vara rätt inställd. Tändningsregulator ska stå på lågtändning och växelspaken i nollläget. Se till att handbromsen är väl tilldragen. Start kan vintertid underlättas genom att öppna pyskranarna och hälla några droppar i varje cylinder.

Styrning; Håll ratten lätt med bägge händerna och vrid densamma med små rörelser och utan skarpa knyckar åt det håll man vill att vagnen skall gå.

Udda brandbilar

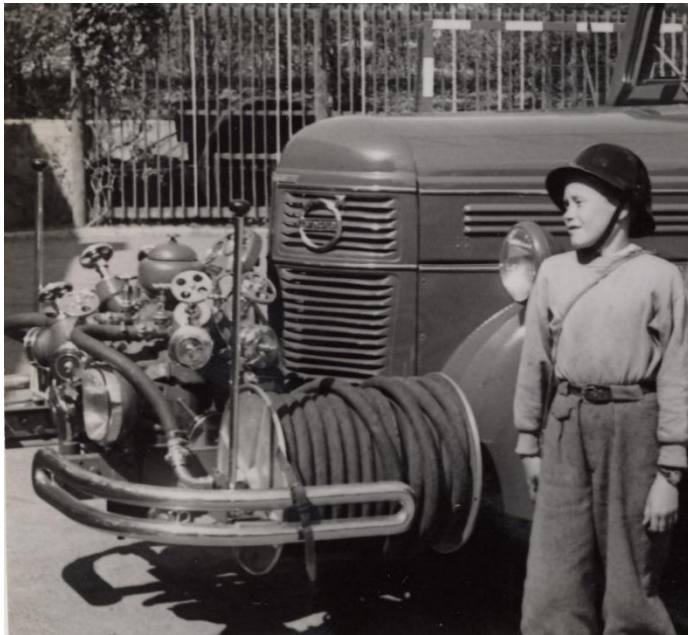
Denna brandbil byggdes av Storfors Bruk (Uddeholmsbolaget) på ett av företagens lastbilschassin. Numera finns den på Svedions Bil- och Flygmuseum i Ugglarp.

En del mindre kårer använde äldre större personbilar. Det gick även att lasta utskjutsstege på dessa bilars tak.

Utryckning av brandkåren i Sunne 1936

Det var en stor industribrand i Storfors 1935. Flera kårer kallades och Karlskogakåren gjorde en berömvärd snabb utryckning. Lastbilen, bogserande en motorspruta, körde nämligen den 38 km långa, synnerligen kurvrika, vägen på 27 minuter dvs. snittfarten var 84 km/tim.

Karlskogas tyngsta bil (9 ton) med stor pump och 2000 liter vatten i tanken. Under 1963- 1965 var via vikari-erande brandman i Karlskoga sammanlagt ett år.

Åren 1967-1984 tjänstgjorde jag i Linköping som bland annat ”teknisk chef”. Under dessa år fortsatte utvecklingen av brandbilar För att få bättre fart på blev det under 1960-talet vanligt med amerikanska chassi med V8-motorer. En vanlig modell kom från International och de var starka och snabbe men hade dåliga bromsar. Efterhand blev det svenska dieslbilar men de första tog lite längre tid att starta. Vi skaffade en mindre tankbil

som kallades ”skak-fyra” – efterhand köptes bilar med större motorer. De hade även automatlådor – en del av personalen var säkra på att de kunde köra fortare med manuell växellåda. Vi hade då möjlighet att prova vem som var snabbast och det var den med automatlåda - men den andra låt mera

En stor samling av äldre brandbilar finns att se på <https://svenskabrand.com/>

Karlstad den 3 april 2024
Björn Albinson

Källor:

Sveriges första brandbil

Brandbilshistoria

Från larmklocka till blåljus

Föreskrifter beträffande brandskydd och eldsläckning från Linköping 1914

Kampen mot elden (släckande)